

Kulturutskottet

Statsrådets redogörelse om livsmedelspolitik Mat2030 Finsk mat för oss och för världen

Till jord- och skogsbruksutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om livsmedelspolitik Mat2030 Finsk mat för oss och för världen (SRR 2/2017 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för utlåtande till jord- och skogsbruksutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört:

- konsultativ tjänsteman Anna-Leena Miettinen, jord- och skogsbruksministeriet
- undervisningsråd Marjaana Manninen, Utbildningsstyrelsen
- programdirektör Risto Karmavuo, yrkeshögskolan Haaga-Helia
- doktor i livsmedelsvetenskaper Liisa Korkalo, Helsingfors universitet
- professor i matkultur Johanna Mäkelä, Helsingfors universitet
- generalsekreterare Arja Lyytikäinen, Statens näringsdelegation
- specialforskare Heli Kuusipalo, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- sakkunnig Tarja Hartikainen, Finlands Kommunförbund
- ordförande, matservicechef Kirsi Hanski, Ammattikeittiöosaajat ry
- ordförande Anneli Rantamäki, Hushållslärarnas förbund rf
- forskare, PeD Kristiina Janhonen, nätverket Kouluruokailuverkosto
- specialsakkunnig Jaakko Salo, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- verksamhetsledare Ulla Siimes, Finlands Föräldraförbund rf.

Utskottet har fått ett skriftligt yttrande av

- undervisnings- och kulturministeriet
- Livsmedelsindustriförbundet rf
- Hushållslärarnas förbund rf.

Inget yttrande av

- servicechef Satu Grönlund, Palmia Ab.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

I redogörelsen lägger regeringen upp målen och de viktigaste fokusområdena för livsmedelspolitiken långt in i framtiden. Där beaktas i hög grad omvärlden och omvärldsförändringar.

Det är bra att redogörelsen behandlar mat och livsmedel ur flera olika perspektiv, framhåller utskottet. Den pekar tydligt på betydelsen av utbildning och rådgivning inom näringsfrågor. Det handlar dels om att fostra och vägleda människor till större matmedvetenhet, dels om att genom utbildning se till att vi har kompetens inom livsmedelssektorn. Också forskningens roll lyfts fram. I visionen ”Världens bästa mat” ingår bland annat målet att tillväxt och utveckling inom matområdet backas upp av väl samordnat forsknings-, utvecklings- och innovationsarbete. I visionen ses Finland som en stark exportör av livsmedelsexpertis.

Skolmåltider och matfostran

Ute i världen är Finland känt för gratis skolmat i kombination med vägledning. Måltiderna under skoldagen ger barn och ungdomar ett fullvärdigt mål samtidigt som de får vägledning i hälsosamma matvanor, lär sig respektera mat och tillägnar sig matvanor. Skolmåltiderna spelar en stor roll för elevernas välbefinnande, påpekar utskottet. A och O är att motivera elever och studerande att delta i skolmåltiderna och att fästa avseende vid god kvalitet och god smak. Med små ändringar kan vi få stora kvalitetsförbättringar. Näringsrik kost spelar också en viktig roll för inlärningsresultaten. Inte ens i ekonomiskt dåliga tider bör man dra in på kostnaderna för skolmåltider.

Vid utfrågningen av de sakkunniga uttrycktes det en viss oro för hur barns och ungas näringsintag utvecklas i vårt land. De största kost- och hälsoproblemen bland barn och unga är att de äter ohälsosamt och mer mellanmålsaktigt, också under skoldagen, och att de får i sig för mycket energi. Det finns högstadieskolor där bara hälften av eleverna äter en skolmåltid varje dag och i snitt deltar mindre än 70 procent i skolmåltiderna. I årskurs 8 och 9 i grundskolan är 19 procent av pojkarna och 13 procent av flickorna överviktiga. I gymnasiet är siffrorna 18 respektive 12 procent och i yrkesläroanstalterna 25 respektive 19 procent.

De viktigaste riktlinjerna, innehållsfrågorna och arbetssätten för att förbättra och främja kostvanorna bland barn och unga läggs fast när kommunen och utbildningsanordnarna beslutar om undervisning, fostran och matservice. Det är enligt utskottet bra att matfostran i större utsträckning tagits in i grunderna för läroplanerna för småbarnspedagogiken, förskolan och den grundläggande utbildningen. Kommunerna och andra utbildningsanordnare upprättar lokala planer utifrån läroplanerna och väger då in bland annat matfostran i verksamheten. Det är viktigt att det i genomförandet av Mat2030 ingår att informera de som ansvarar för kostvägledning och måltider inom småbarnspedagogiken, undervisningen och utbildningen om vilka rekommendationer som gäller och hur de kan tillämpas. Kost- och näringsrelaterade beslut fattas också när matservice konkurransupphandlas, när livsmedel upphandlas och när kvalitetskrav och näringsinnehåll i matportioner läggs fast. Det är viktigt att hälsa och kvalitet ges tillräckligt stor vikt i kriterierna för upphandling av skolmat och exempelvis offentlig matbESPisning. Vad beträffar hälsa bör kriterierna bygga på rekommendationerna från statens näringsdelegation. Alla dessa beslut återverkar på

Utlåtande KuUU 8/2017 rd

hela matkedjan ända från primärproduktionen till industriella processer och i slutändan på den mat som serveras på tallriken. I kommunerna spelar bildningsväsendet en framträdande och ansvarsfull roll för den kost som barn och unga erbjuds. I mat- och kostfrågor bör bildningsväsendet vara ett nätverk som vänder sig till elever, studerande och föräldrar, men också till bland annat skol- och studerandehälsovården och barnrådgivningen. Utskottet framhåller att kommunens välfärdsberättelse är en bra plattform för att samla in och använda information om skolmåltider.

Samtidigt understryker utskottet att undervisningen i huslig ekonomi spelar en viktig roll. Matfostran är kärnan i läroämnet, men det omsätter därutöver teoretisk kunskap från många områden i praktiken. Vid utfrågningen av de sakkunniga uttrycktes en viss oro för resurstilldelningen till undervisningen i huslig ekonomi eftersom resurserna varierar från skola till skola. Enligt ett sakkunnigttrande uppgår det årliga anslaget per elev till i snitt 32 euro, men varierar mellan 16 och 70 euro per elev. I undervisningen kan skolorna bara då och då använda färsk inhemska grönsaker, färsk fisk och helt kött eftersom anslagen är små och produkterna dyra och inte alltid tillgängliga, sägs det vidare i yttrandet. Det är viktigt att undervisningen i huslig ekonomi kan ordnas högkvalitativt med tillräckligt stora resurser och inhemska råvaror i så stor utsträckning som möjligt, framhåller utskottet.

Matfrågor behöver inte bara behandlas i huslig ekonomi. De är ett bra tema också i i den integrerade och fenomenbaserade undervisningen. Med inkluderande matfostran kan matmedvetenhet och matbildning byggas utifrån egna erfarenheter och sinnesförmålor å ena sidan och utifrån forskningsrön och vetenskapligt baserade färdigheter å andra sidan. Undervisning med anknytning till mat och näring bör planeras och ges redan i småbarnspedagogiken och fortsätta genom hela utbildningssystemet i syfte att främja folkhälsa, en hållbar livsstil, konsumentkunskap och respekt för mat och matkultur. Undervisningen ska bland annat befatta sig med hela matkedjan ända från primärproduktionen till matbordet, behandla betydelsen av närproducerad mat, peka på möjligheter att minska matsvinnet och gå in på etisk matproduktion, exempelvis djurvälstånd.

Det är viktigt med undervisning inom dessa områden i skolor och läroanstalter, men minst lika stor betydelse har hemmen och samarbetet mellan hem och skola för att barn och unga ska tillägna sig rätt mat- och kostvanor.

Kompetens och forskning

För att vi ska kunna stödja ansvarsfull och hållbar matkonsumtion och främja folkhälsan med hjälp av kost och näring krävs det större förståelse av vilken betydelse våra matval har och vilken komplex roll maten spelar i människors vardag. Det behövs mer forskning och evidensbaserad kompetens. I Finland bedriver vi bra och internationellt erkänd forskning och utveckling inom livsmedelsområdet, bland annat om D-vitamin. Det är viktigt att matforskningen fortsätter och att det tas fram nya handlingsmodeller utifrån forskningsresultaten. Dessutom behövs det systematisk och fördjupad forskning om till exempel matbespisning och matservice. Inte bara universiteten och forskningsinstituterna utan också yrkesskolorna och yrkeshögskolorna spelar en framträdande roll för att utveckla matområdet och backa upp nätverkande, utveckling och affärskompetens bland företagen. Framför allt yrkeshögskolorna gör betydande insatser inom forskning, utveckling och innovationer tillsammans med branschaktörer.

Utlåtande KuUU 8/2017 rd

I redogörelsen nämns den nationella livsmedelsdatabasen Fineli och det sägs att den kan tjäna som verktyg för att följa upp kost och näring bland befolkningen. Databasen utgör en nödvändig forskningsinfrastruktur eftersom den innehåller uppdaterad information om intaget av näringsämnen via livsmedel och uppgifterna baserar sig på tillförlitliga laboratorieanalyser. Utbudet på livsmedel förändras hela tiden och forskningen måste kunna hålla jämna steg med utvecklingen. Om det inte finns uppdaterade analysresultat att tillgå, tvingas man använda föråldrad information eller data av dålig kvalitet. De sakkunniga uttryckte sin oro för att de knappt tilltagna anslagen till Fineli kan ha skadat databasen de senaste åren, eftersom det inte finns några fasta anslag för databasen. Därmed finns det risk för att uppgifterna i Fineli inte är uppdaterade och att de därför är mindre användbara. Bristerna i Fineli skadar näringsforskningen och försvårar arbetet för aktörerna i livsmedelskedjan. Utskottet understryker att Fineli måste utvecklas och uppdateras. Det kräver att det avsätts tillräckligt stora och fortlöpande anslag för arbetet.

Samtidigt påpekar utskottet att det finns mycket bra tillgång till data om kost och näring bland vuxna i Finland. Förhoppningsvis kommer vi i framtiden att kunna utveckla och stärka forskningen och uppföljningen av näringsfrågor bland barn och unga.

Kompetens inom matområdet behövs också för att vi ska kunna säkerställa tillgången till högkvalitativa och konkurrenskraftiga råvaror och bearbeta råvarorna. Med en konkurrenskraftig och lönsam livsmedelsproduktion kan vi trygga den nationella försörjningsberedskapen. Som nation agerar vi ansvarsfullt när vi tryggar vår matproduktion och utnyttjar våra naturförhållanden för att bygga upp produktionsmodeller som lämpar sig bäst för oss.

Det är viktigt att utbildningsbehovet och utbildningsinnehållen stämmer överens, påpekar utskottet. De sakkunniga uttryckte en viss oro för bristen på proffs inom köksområdet. I dag är det restaurangbranschen och fine dining som lockar till sig personer med utbildning i matlagning. De som söker in till utbildningen har inte alltid någon tydlig uppfattning om vad matservice innebär. De som lagar den offentliga maten bör få större uppskattning. Man bör komma ihåg att också matservicen blir mer teknisk och mångkulturell. Allt fler som arbetar inom produktionen är invandrare. Därför är det mer aktuellt än tidigare med en grundläggande undervisning och språkundervisning i professionella kök som skräddarsys för invandrare. Det är frågor som måste beaktas i utbildningen.

Matkultur och matturism

Utskottet efterlyser större uppskattning av finländsk närproducerad mat, och rent generellt för vår matkultur. Maten och matkulturen spelar en roll för vår nationella kultur och hur den utvecklas, men också för turismen från utlandet. Det är en aspekt som kommit i skymundan i redogörelsen. Matturismen till Finland kan ses som en form av export. Den ger oss inkomster redan nu, men den är samtidigt en potentiell framtidsbransch. Följaktligen bör matturismen ses som en potentiell källa för exportinkomster. Finländska livsmedel är bevisligen hälsosamma och håller hög kvalitet, och de kan därför användas som marknadsföringsargument i livsmedels- och matexporten.

Utlåtande KuUU 8/2017 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet anför

att jord- och skogsbruksutskottet bör beakta det som sägs ovan.

Helsingfors 21.4.2017

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuomo Puumala cent
vice ordförande Sanna Lauslahti saml
medlem Li Andersson vänst
medlem Ritva Elomaa saf
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Jukka Gustafsson sd (delvis)
medlem Laura Huhtasaari saf
medlem Marisanna Jarva cent
medlem Ilkka Kantola sd
medlem Kimmo Kivelä saf
medlem Hanna Kosonen cent (delvis)
medlem Mikaela Nylander sv
medlem Ulla Parviainen cent
medlem Pekka Puska cent
medlem Saara-Sofia Sirén saml (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.